

Відзив
офіційного опонента
кандидата педагогічних наук, старшого наукового співробітника
Паламар Світлани Павлівни на дисертаційне дослідження
Міщенко Оксани Вікторівни «Методика вивчення позасюжетних
елементів епічного твору на уроках української літератури в 10-11
класах», подане на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 - теорія та
методика навчання (українська література)

Актуальність теми дисертації. Сучасний процес розбудови Української держави вимагає орієнтиру на формування духовно багатой, гармонійно розвиненої, національно свідомої особистості, здатної до творчого пошуку. Особливого значення це питання набуває під час його реалізації засобами художнього слова, тому необхідність удосконалення літературної освіти є безперечною. Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження Міщенко О.В. обумовлена спробою створення нової методики вивчення української літератури в 10 – 11 класах та методичних умов вивчення позасюжетних елементів з урахуванням їхньої підпорядкованості основним категорійним властивостям прозового твору, визначення показників сформованості спеціальних читацьких умінь учнів, що засвідчують готовність до усвідомленого сприйняття художнього твору.

Відомо, що літературні твори сприймаються читачами неоднаково, і це цілком природно, тому що кожна людина – це неповторна особистість. Головне завдання методики вивчення літератури полягає в тому, щоб найповніше розкрити індивідуальні якості учня. Пропоноване дисертаційне дослідження має експериментальний характер і демонструє нові методичні знахідки щодо вивчення позасюжетних елементів епічних творів на уроках української літератури в 10 – 11 класах.

Дисертація, яка опонується, вирізняється глибиною теоретичного

осмислення проблеми у психолого-педагогічному, літературознавчому та методичному аспектах. Наукова робота базується на вихідних положеннях розробленої методичної системи, що ґрунтується на розвідках українських та зарубіжних дослідників щодо різних аспектів аналізу позасюжетних складників художнього твору, читацького та життєвого досвіду старшокласників як важливих чинників формування умінь вирізняти позасюжетні елементи з-поміж інших складників, розуміти їхню вмотивованість на змістовому та формальному рівнях художнього твору.

Структура і зміст дисертації. Дисертаційне дослідження чітко структуроване, логічно продумане та завершене.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел. Розділи й підрозділи є вмотивованими відносно теми наукової роботи. Їхня спрямованість засвідчує прагнення дисертанта ґрунтовно підійти до розв'язання проблеми, системно напрацювати літературознавчі, психолого-педагогічні та власне методичні аспекти вирішення проблеми. Логіка дослідження рухається від теоретико-методологічних засад, які дозволяють осмислити літературознавчу базу, до вироблення психолого-педагогічної та методологічної концепції.

Подана до захисту дисертація Міщенко О.В. виконана відповідно до планової наукової теми кафедри української мови і літератури Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка «Актуальні проблеми методики навчання української літератури». Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка (протокол №11 від 13 червня 2012 року), Інституту педагогіки НАПН України (протокол №3 від 05.04.2001 р.), узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №6 від 19 червня 2012 року).

Актуальність досліджуваної проблеми, її методологічна й теоретична

основа одержали в дисертації О.В. Міщенко належне обґрунтування, конкретизацію й аргументацію: у вступі чітко окреслено об'єкт, предмет, мету й завдання дослідження, методи наукового пошуку; представлено експериментальну базу, етапи проведення; визначено теоретичне й практичне значення одержаних результатів. Зазначимо, що завдання дослідження сформульовані конкретно, і за своїм змістом вони відповідають меті виконання роботи:

- визначити літературознавчі й психолого-педагогічні засади процесу вивчення позасюжетних елементів епічного твору та простежити розвиток методичної думки з проблеми дослідження;
- розробити й науково обґрунтувати методичну систему вивчення позасюжетних елементів епічних творів на уроках української літератури в старших класах;
- визначити критерії та показники діагностування рівня підготовки старшокласників до роботи з позасюжетними елементами;
- експериментально перевірити ефективність запропонованої методики вивчення позасюжетних елементів епічних творів на уроках української літератури в старших класах;

У першому розділі дослідження “Науково-теоретичні засади вивчення позасюжетних елементів епічного твору на уроках української літератури в 10 – 11 класах” подано аналіз літературознавчих аспектів проблеми вивчення позасюжетних елементів, з'ясовано детермінанти появи й утвердження поняття “позасюжетні елементи” в обширі літературознавчих і методичних поглядів, уточнено його складники та змістове наповнення. Проаналізовано програми та підручники з української літератури для 10 – 11 класів (академічний рівень) загальноосвітніх шкіл.

У другому розділі “Теорія і практика вивчення позасюжетних елементів епічного твору на уроках української літератури в старших класах” подано теоретичне обґрунтування дослідно-експериментального дослідження: розкрито зміст, представлено оригінальну, продуктивну дослідницьку модель

вивчення позасюжетних елементів епічного твору на уроках української літератури в 10 – 11 класах (ст. 48-49, Рис. 2.1) з урахуванням і підпорядкованості цих складників основним категоріям художнього тексту: антропоцентричності, локально-темпоральної спрямованості та концептуальності.

У третьому розділі – “Дослідно-експериментальна методика вивчення позасюжетних елементів епічного твору на уроках української літератури в 10 – 11 класах” подано результати первинної діагностики теоретичної і практичної підготовки учнів до роботи з позасюжетним матеріалом.

Дисертант забезпечує дисертаційне дослідження потужною експериментальною базою. В експериментально-дослідній роботі задіяно 322 учні 10 – 11 класів і 43 учителі української літератури загальноосвітніх шкіл Чернігівської, Київської, Дніпропетровської, Сумської областей.

Цікаво й науково правильно розроблені матеріали для педагогічного дослідження дали можливість здійснити вдалу спробу систематизації й тлумачення педагогічних явищ, пов’язаних з методикою вивчення епічних творів на уроках української літератури в 10 – 11 класах загальноосвітньої школи.

Відзначаємо високу організацію проведення формувального експерименту, що відбувся за допомогою трьох етапів-ланок: вивчення теоретичного матеріалу; розвиток відповідних читацьких інтересів учнів крізь призму основних категорійних властивостей епосу. Оброблення результатів педагогічного експерименту методами математичної статистики проведено коректно й об’єктивно.

Отже, виконана О.В. Міщенко дисертаційна робота містить нові, раніше не захищені наукові положення. Отримані автором результати є своєчасною відповіддю на актуальні запити сучасної педагогічної теорії та практики.

Необхідно відзначити висновок до першого розділу дисертації, який є повним й змістовним. Загальні висновки є узагальненням результатів усієї роботи, свідчать про досягнення мети, розкривають основні результати

дослідження та їх ефективність, показують рівень розкриття основної наукової ідеї, містять результати експериментальної апробації та впровадження.

До роботи подано достатню й добре дібрану джерельну базу, усього 257 найменувань – багатство матеріалу вражає й засвідчує комплексність аналізу досліджуваної проблеми та інтердисциплінарні підходи. Дисертація містить 4 рисунки, 8 таблиць узагальнювального характеру. Загальний зміст дисертації має 225 сторінок, з них основного тексту – 160 сторінок. До дисертаційного дослідження запропоновано змістовні додатки на 36 сторінках.

Отже, структура та зміст дисертаційного дослідження Міщенко О.В. засвідчують, що воно охоплює цілісний процес науково-дослідної роботи, який містить усі її стадії: від ідеї, розроблення концептуальних засад до широкого впровадження результатів дослідження в практику роботи закладів освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Найпомітнішими результатами дослідження є те, що обґрунтовано літературознавчі, психолого-педагогічні джерела із досліджуваної проблеми та розкрито передумови успішного експериментального навчання: уникнення термінологічної варіативності, що порушує упорядкованість поняттєвого апарату учнів, групування їх за принципом системності: описи (пейзаж, портрет, інтер'єр), відступи та вставні епізоди, заголовковий комплекс (назва, присв'ята, епіграф). Наукові положення дисертаційної роботи, які виносяться на захист, є достатньо обґрунтованими. Умотивованими є всі висновки й рекомендації, сформульовані в дисертації.

Достовірність та наукова новизна здобутих результатів.

Не викликає сумніву наукова новизна й теоретичне значення дисертаційного дослідження, що полягає в тому, що вперше теоретично обґрунтовано, розроблено та апробовано методичну систему вивчення позасюжетних елементів епічного твору на уроках української літератури в

старших класах; визначено критерії та рівні сформованості вмінь учнів аналізувати позасюжетні елементи; з'ясовано детермінанти появи й утвердження поняття “позасюжетні елементи”, уточнено його складники та змістове наповнення, встановлено підпорядкованість цих елементів основним категорійним властивостям художнього твору: антропоцентричності та концептуальності; подальшого розвитку набула проблема вивчення епічних творів на уроках української літератури в старших класах.

Практичне значення здобутих результатів визначається тим, що розроблена система форм, методів, прийомів, навчальних запитань і завдань, спрямованих на вдосконалення рівня теоретичної і практичної підготовки старшокласників до роботи з позасюжетними елементами, підвищення ефективності процесу вивчення епічних творів. Матеріали дисертації також можуть бути використані у вищих навчальних закладах у процесі читання лекцій та проведення практичних і лабораторних занять під час навчання студентів-філологів із дисципліни «Методика вивчення української літератури в старшій школі» та на курсах підвищення кваліфікації в системі післядипломної освіти. Положення й результати дисертаційного дослідження можна використовувати для вдосконалення шкільних програм і підручників української літератури, створення методичних рекомендацій, посібників тощо.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації. Повністю підтримуючи дисертаційне дослідження Міщенко О.В., висловлюємо деякі зауваження та побажання:

1. Визнаючи високу наукову ерудованість дисертантки, усе ж зауважимо, що під час аналізу художніх сновидінь персонажів епічних творів дисертантка застосовує здобутки психоаналізу З. Фрейда та К. Юнга, тому доцільно було б внести основні погляди цих науковців до теоретико-методологічної основи дослідження.

2. У другому розділі (п. 2.2) варто було б запропонувати учням список літератури для самостійного розширення теоретичної бази знань про позасюжетні елементи.
3. У третьому розділі (п. 3.2) тексту дисертації подано перелік творів, варто вказати за яким критерієм відібрано твори для формувального експерименту.

Висловлені зауваження й побажання мають дискусійний характер і суттєво не впливають на високий рівень дисертаційного дослідження Міщенко О.В.

Відповідність автореферату змісту дисертації. Автореферат достатньо повно відображає зміст дисертації та її основні теоретичні положення. В авторефераті розкрито основні результати, отримані в процесі дослідження, ступінь новизни та висновки. Дисертація та автореферат оформлені згідно з вимогами.

Оцінка публікацій. Міщенко О.В. автор 12 публікаціях, із них 6 у провідних фахових виданнях, 2 у закордонних виданнях, 4 у збірниках наукових праць і матеріалів науково-практичних конференцій. У публікаціях дисертант висвітлює основні теоретичні положення та результати експериментальної роботи. Словесники України уже познайомилися й обізнані з оригінальною методикою Міщенко О.В. Основні теоретичні положення схвально оцінено методистами й учителями. Публікації автора за темою дисертаційного дослідження відзначаються цілісністю, переконливістю, методичною новизною й цікавістю.

Загальний висновок та оцінка дисертації. Є всі підстави вважати, що дисертація Міщенко Оксани Вікторівни «Методика вивчення позасюжетних елементів епічного твору на уроках української літератури в 10-11 класах» яскраво вписується у ті реформаційні процеси в освітній галузі, які спрямовуються на досягнення рівня найкращих світових стандартів, а її методика допомагає закладати підвалини нової парадигми літературної освіти. Дисертаційне дослідження пов'язане з досягненнями літературознавства, психології, педагогіки, відзначається

новизною, теоретичною й практичною значущістю, є актуальним за змістом і оригінальним за формою викладу матеріалу, що свідчить про наукову зрілість дослідника, його підготовленість до самостійного наукового пошуку. Вважаємо, що дисертаційна робота виконана на високому науковому рівні й відповідає вимогам, які ставляться до кандидатських дисертацій («Порядку присудження наукового ступеня й присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року №567), а її автор Міщенко Оксана Вікторівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 - теорія та методика навчання (українська література).

Офіційний опонент:
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
заступник директора з наукової роботи
Педагогічного інституту
Київського університету
імені Бориса Грінченка

С.П. Паламар

